

SOCIOLOGY

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛОКАЛЬНИХ СПІВТОВАРИСТВ В МІСТІ ПІД ВПЛИВОМ ПРОЦЕСІВ ДИГІТАЛІЗАЦІЇ

Канд. соціол. наук *Міхно Надія Костянтинівна*

Україна, м. Дніпро, доцент кафедри соціології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/30122019/6863

ARTICLE INFO

Received 27 October 2019
Accepted 16 December 2019
Published 30 December 2019

KEYWORDS

local communities,
urban identity,
local network communities,
urban space,
information society,
social networks.

ABSTRACT

The main focus of this article is on fixing the formation, development and transition of «local communities» to the level of «local network communities» under the influence of the processes of informatization and digitalization of modern society. According to M. Castels's theoretical considerations regarding the transition of locality into the space of information communications and D. Walker's ideas regarding the existence of local communities on the Internet, it is proposed to consider the manifestation of «neighborhood» and «civic» modes of communication on the example of the existence of «local network communities» of the city of Dnipro. The simultaneous functioning of 4 levels of territorial reach in the social network Facebook of local communities was attempted and an attempt was made to characterize the meaningful content of discursive strategies by members of these communities.

Citation: Міхно Надія Костянтинівна. (2019) Osoblyvosti Transformatsii Lokalnykh Spivtovarystv v Misti pid Vplyvom Protseviv Dyhitalizatsii. *Science Review*. 9(26). doi: 10.31435/rsglobal_sr/30122019/6863

Copyright: © 2019 **Міхно Надія Костянтинівна**. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Відомо, що кожен індивід має набір колективних ідентичностей, зав'язаних на різні спільноти. Зазвичай до них відносяться: родина, розширена сім'я, коло друзів, колеги, професійні асоціації, сусідська громада, територіальні (локальні і регіональні) спільноти, релігійна громада і конфесія, політична партія, етнос, нація, і інші важливі для індивіда спільноти і соціальні групи. Міська ідентичність передбачає в першу чергу ідентичність з місцем. Міське середовище є фізичним утворенням та має певні характеристики; кожне місто і навіть міський район відрізняється один від іншого за цими показниками. Так, М. Лалл на основі всебічного аналізу теорій і напрямків досліджень ідентичності з місцем ввів поняття «ідентичність, пов'язана з містом» (urban-related identity) [1]. Він описує міську ідентичність як частину особистісної ідентичності. Але місто – це не тільки особливе територіальне, а й соціальне утворення; місто можна розглядати і як спільноту. В цьому випадку міська ідентичність є перш за все самоідентифікацією себе з цією спільнотою як соціальною групою. Конструктивістський підхід дозволяє розглядати міську ідентичність як соціокультурний конструкт, структура якого залежить від чинників впливу соціального середовища, тобто міські смисли стають результатом впливу суспільства, як впливає з положень П. Бергера і Т. Лукмана.

Результати дослідження. Звернемо увагу на те, що Н. Федотова [2] висловлює думку, що міська ідентичність складається в ході символічного виробництва міських смислів, вона сконструйована з репертуару тих значень, з якими стикається людина. Тому ми уявляємо місто як

певну сукупність образів людей, вулиць, дерев, звуків, смаків, подій через відбиток цього репертуару значень, через візуальні та вербальні сліди їх репрезентації. Згідно Б. Андерсону [3], ми уявляємо будь-яку спільноту, в якій немає прямих контактів, за допомогою уявлень про цю спільноту. Цікаві варіації на тему вивчення локальних спільнот представляють такі дослідники, як А. Макінтайр, Т. Парсонс, Ф. Фукуяма та багато інших. Зокрема, в розгляд локальних спільнот в період зародження постіндустріального суспільства в Америці вагомий внесок вніс Р. Патнем [4]. Він досліджував всілякі комунітарні структури, в тому числі локальні спільноти, сусідські товариства, інтернет-спільноти та інші, спираючись на вивчення спільнот, що виникають з власної ініціативи.

В даний час існує численні визначення сенсу терміну спільноти. Уточнення спільноти як локального об'єднання звужує розглянутий горизонт, але в той же час при проведенні аналогій з англійськими смислами трохи заплутує ситуацію, оскільки в англійській літературі терміном *local community* часто позначається місцева громада, місцева спільнота. Дослівно *local community* перекладається як місцева громада людей, визначальною ознакою якої є спільне знаходження в будь-якому просторі. Але в розумінні сучасних дослідників в поняття «локальна спільнота» вкладається дещо ширший зміст: це можуть бути і жителі населеного пункту, і жителі окремої громади, і члени спільноти, що не має спільного проживання, але все ж об'єднані разом.

Окремо відзначимо як Р. Жангожа влучно відмічає, що у динамічно мінливому і напруженому сучасному світі, як нами вже зазначалося вище, ідентичність стає все більш лабільною. У цих умовах постмодернізм переводить в проблемну зону поняття ідентичності, проголошуючи його міфічний і ілюзорний характер. Постструктуралізм, в свою чергу, поставив під сумнів саме поняття суб'єкта і ідентичності, заявляючи, що ідентичність є конструктом суспільства і мови, і визначає суб'єкт з фіксованою ідентичністю «ілюзією наддетермінації» [5].

Міські спільноти як територіально локалізовані утворення в західній традиції концептуалізуються як «сусідства». Один з відомих представників даного напрямку А. Хантер [6] визначив «сусідство» як «унікально зцеплені ланцюги соціально-просторової організації, на які діють сили та інститути величезного суспільства та рутини повсякденного життя». В свою чергу К. Фішер [7] стверджує, що місто виступає зручним середовищем для розвитку, диференціації та взаємодії різних груп людей, які поділяють спільні інтереси та орієнтації, практикуючи різні «міські способи життя». Таким чином класичні дослідження спільнот відштовхувалися від уявлення щодо того чим міські спільноти є, а саме: спільнота має бути однорідною на фоні різноманітності міста; індивіди мають взаємодіяти в основному з членами «власної» спільноти, і в меншому ступені з людьми поза спільноти; спільнота має володіти територіальною локалізацією [8].

Разом з тим, поступово змінюються самі характеристики локальності. Вона може мати як ландшафтну прив'язку до певної місцевості, так і розглядатися у позалокальній площині в розумінні процесу соціальної взаємодії, з подальшим перенесенням локальності в характер комунікацій (В. Вахштайн, М. Кастельс [9]). В умовах, що змінюються локальна спільнота являє собою скоріше видимість обмеженого географічно положення. Одночасно розвивається саме поняття місця як простору, що має простий доступ. Дотримуючись просторової логіки М. Кастельса, ми бачимо протиставлення простору місць простір потоків. Таким чином, в інформаційній епосі принциповим є зв'язки не локального рівня, а ті зв'язки, які визначаються близькістю до простору потоків.

Завдяки працям Е. Соджа, Д. Харві виник дискурс просторової справедливості. Пізніше цей дискурс включив в себе обговорення категорії мобільного громадянства завдяки таким авторам, як М. Сміт, М. Маккворел, С. Філіпс. Мобільне громадянство розглядається сьогодні як важлива форма соціального громадянства, так як в сучасних умовах відбувається коєволюція соціальних і матеріальних інфраструктур міста, починає формуватися дигітальне місто, в якому стираються кордони, простір життя стає мобільним. З одного боку, мережеві і цифрові технології сприяють постійній трансформації відносин містян з часом, простором і один з одним, а з іншого – допомагають зміцнювати значимість окремих місць і «локальних порядків» [10]. Остання тенденція проявляється у багатьох формах, одна з яких – виникнення локальних міських інтернет-спільнот. Сьогодні вони набувають глобального поширення і все частіше опиняються в полі уваги дослідників з різних країн та різних наукових напрямків.

Також евристично цікаві ідеї, з нашої точки зору, пропонуються в межах інформаційної парадигми, зокрема описана М. Кастельсом є мережева логіка системи. Оскільки, саме «мережа» є метафорою сучасної організації, то взаємодія індивідів в такій мережі, так само як взаємодія

локальних спільнот між собою, багаторазово підсилює комунікації і підвищує можливості, бо «єдина організація, здатна до необтяжених заботою зростання або самостійного навчання, є мережа». Так, О. Мусієздов відмічає, що останнім часом мережевий підхід у вивченні міських спільнот доповнився аналізом зв'язків і взаємодій, опосередкованих інтернет-комунікаціями. Наприклад, Б. Веллман приходиться до висновку про те, що групоорієнтовані мережі поступаються своїм місцем індивідуалізованим мережам – це феномен, який він називає «мережевим індивідуалізмом» («networked individualism»). «Перехід» значної частини соціальних зв'язків і відносин в інформаційно-технологічне середовище цілком підтверджує трактування сучасного міста як «цифрового» («cybercity») [11].

Особливостями існування спільнот в Інтернеті присвячено безліч робіт. Побудовані на принципі самоорганізації, ці локальні спільноти, утворені віртуально, є стійкими соціальними групами і висловлюють соціальність нового типу. На відміну від локальних спільнот, утворених традиційно, через «face-to-face contact», вони не володіють традиційною структурністю і ієрархічністю відносин. І більш того, нами помічено, що з робіт по дослідженню спільнот в мережі Інтернет зникає саме визначення локального, хоча члени найбільш стійких мережевих спільнот обов'язково мають контакти і в повсякденному житті. Мережеві спільноти визнаються віртуальними фантомами, оскільки вони представлені в іншій реальності, ніж об'єктивна.

Іншими словами, локальні мережеві спільноти можна розглядати не просто як спільноти міських жителів в інтернеті, але і як «низові громадянські медіа», аудиторія яких не обмежена лише локальними «мережевими публіками». Спонтанну комунікацію локальних міських спільнот в інтернеті Д. Уокер пропонує описувати за допомогою терміна «публічні мережеві розмови». На її думку, «публічні мережеві розмови» – це особлива форма дискурсивної партиципації, яка є невід'ємною частиною сучасної політичної культури. Крім технологічної опосередкованості і неієрархічності, подібні розмови характеризуються відсутністю формалізованості і чітких меж між обговоренням приватних питань, що хвилюють мешканців міста, з одного боку, і суспільно значущих інтересів і проблем – з іншого. Основний аргумент автора при цьому полягає в тому, що при обговореннях міської повсякденності в інтернеті «загальнозначущі інтереси» далеко не завжди можуть бути визначені спочатку. У повсякденній локальній онлайн-комунікації ці інтереси можуть артикулюватися багатьма користувачами як приватні проблеми або особисті бажання, пов'язані з міським простором.

Даний висновок можна попередньо сформулювати у вигляді гіпотези про те, що комунікація локальних мережевих спільнот у соціальних мережах відбувається не просто у формі публічних мережевих розмов, а балансує між двома режимами, які можна умовно назвати «сусідським» і «громадянським» і яким відповідають різні типи мережевих публік. Зрозуміло, що виділяються режими – це ідеально-типові конструкції, ряд яких може бути продовжений. Межі між ними в реальній комунікації завжди будуть видаватися рухомими і проникними. Однак їх розрізнення представляється корисним в якості аналітичного прийому, допомагає побачити за окремими постами та коментарями більш загальні патерни комунікації локальних мережевих спільнот. Сценарії взаємодії цих режимів можуть бути пов'язані з багатьма факторами – особливостями і проблемами конкретної міської території, інтересами і цілями, що склалися навколо цієї території мережевих спільнот, а також технологічними можливостями і обмеженнями інтернет-платформ. «Сусідський» режим комунікації локальних мережевих спільнот можна перш за все співвіднести з концепцією «третьох місць» американського урбаніста Р. Ольденбурга, тим більше, що деякі дослідники використовують цю аналогію для характеристики інтернет-спілкування в цілому [12].

Відмітимо, що у подібній аналогії є свої переваги і недоліки. Як вже було відмічено, згідно Р. Ольденбургу, «третьох місць» – це публічні міські простору (паби, кав'ярні і т. д.), які розташовані в зоні проживання «сусідських спільнот» і допомагають їх зміцненню. В умовах постіндустріальних мегаполісів вони пропонують розрізнені міським індивідам унікальні практики соціалізації і регулярний комунікативний досвід, не пов'язаний ані з робочим, ані з домашнім простором [13]. Основною формою комунікації в «третьох місцях» є розмови – переважно розважального характеру, але не виключають і обговорення політичних та побутових питань. Описані вище якості «третьох місць» можуть бути виявлені і в комунікації багатьох локальних мережевих спільнот – тільки роль

фізичних просторів в даному випадку грають розраховані на багато користувачів онлайн-сервіси (наприклад, форуми або групи в соціальних мережах).

Більш зручною метафорою для опису «сусідського» режиму комунікації локальних мережеских спільнот представляються «тротуарні розмови» – поняття з роботи іншої вже відомої нам американської урбаністки Дж. Джекобс «Смерть і життя великих американських міст». Під «тротуарними розмовами» в книзі розуміється безліч «швидкоплинних публічних контактів на локальному рівні – в більшості своїй випадкових, в більшості пов'язаних з турботами дня, незмінно дозованих самими учасниками, яким ніхто нічого не нав'язує» [14]. Режим комунікації локальних мережеских спільнот, пов'язаний з обговоренням громадських інтересів, може бути описаний і за допомогою іншої теоретичної метафори відомих французьких соціологів. Йдеться про «громадянський світ», головними рисами якого, згідно з концепцією Л. Болтанські і Л. Тевено, є включеність індивідів в колектив, інтереси якого перевершують їх приватні інтереси; прагнення до колективних дій в ім'я загального блага; делегування окремим індивідам функції представників спільних інтересів; апеляція до принципу законності, який може характеризувати як тексти і документи, так і представників; інструменталізація колективної діяльності в організаційних і матеріальних формах; демонстрація єднання в формах фізичної присутності (особливо в ситуаціях суперечок, конфліктів з владою і т. п.) [15].

З метою емпіричної презентації теоретичної схеми зв'язку семантичного та синтагматичного просторів міста через механізм маніфестації було проведено авторське соціологічне дослідження методом дискурс-аналізу. Об'єктом дослідження стали локальні мережескі спільноти м. Дніпра, представлені в просторі соціальної мережі Facebook. Необхідно відзначити, що пошук і відбір локальних мережеских спільнот м. Дніпро в україномовному та російськомовному сегменті соціальної мережі «Facebook» проводився за наступними критеріями:

1) релевантність назви (згадка в назвах груп офіційних і неофіційних назв адміністративних районів міста та інших топонімів, а також наявність слів «жителі», «спільнота», «сусіди», «neighborhood» і т. п.);

2) релевантність змісту (зв'язок повідомлень в групі із заявленою в назві і описі тематикою, низький ступінь запам'ятованості);

3) високий рівень комунікаційної активності (регулярна поява нових повідомлень, авторами яких були б інші учасники спільноти; переважання повідомлень звичайних учасників над повідомленнями адміністраторів);

4) чисельність групи (не менше 1000 учасників).

В результаті пошуку було виявлено більше двох десятків спільнот, які відповідають всім зазначеним критеріям. При цьому для аналізу в межах авторського дослідження було відібрано кейс, що дозволяє продемонструвати, що комунікація в локальних мережеских спільнотах може протікати як у формі «публічних мережеских розмов», так і в дискретних режимах «сусідської» і «громадянської» комунікації. Здійснений нами аналіз зафіксував одночасне функціонування в соціальній мережі Facebook локальних спільнот 4 рівнів територіального охоплення: загальноміська спільнота, локальна міська спільнота макрорівня (поширюється на адміністративний район в місті), локальна міська спільнота мезорівня (поширюється на один з житлових масивів), локальна міська спільнота макрорівня (поширюється на квартал, вулицю, ОСББ).

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що на рівні декларованих цілей для третього та четвертого рівня і частково другого рівня груп характерно означення як «третє місце», так і низове «громадянське медіа». З одного боку, адміністратори орієнтують учасників на обговорення спільних інтересів як локального, так і більш широкого масштабу, а з іншого – спонукають до колективних дій в їх захист. Однак аналіз рутинного спілкування в групі показує, що багато постів навряд чи можна віднести до «громадянського» режиму комунікації – швидше, вони представляють собою варіант «сусідський» режим комунікації, в яких приватні та загальні проблеми переплітаються. Так, в повсякденному спілкуванні учасників групи фігурують оголошення про зниклих і знайдених домашніх тварин, попередження про небезпечні незнайомих на території району і невеликих проблем інфраструктури, обговорення роботи комунальних служб та інших сервісів. Більшість подібних постів не містить закликів до колективних дій, хоча щодо того, наскільки приватної або загальної є та чи інша проблема, учасники групи можуть вести жваві дискусії.

У даному випадку ми спробували проаналізувати деякі аспекти комунікації локальних міських спільнот в соціальних медіа. При цьому в якості відправної точки була обрана концепція «публічних мережових розмов» (public network talk) Д. Уокер, розроблена в результаті аналізу комунікації локального мережевого спільнота на міських форумах Філадельфії. Частково полемізуючи з цією концепцією, ми припустили, що в сучасних соціальних медіа з їх новими технологічними можливостями, що збільшують ступінь диференціації мережових публік, структура комунікації локальних міських спільнот стає більш роздрібненою. Тому її продуктивно описувати, зокрема, через аналітичне протиставлення «сусідського» і «громадянського» режимів комунікації.

REFERENCES

1. Imperial Cities: Landscapes, Display and Identity (Studies in Imperialism). Manchester; New York: Manchester University Press, 2003.
2. Федотова Н. Формирование городской идентичности: факторный и институциональный аспекты. *Журнал социологии и социальной антропологии*, 2017. 20(3). С.32–49.
3. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. К.:Критика, 2001. 272 с.
4. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии. М.: Ad Marginem, 1996. 287 с.
5. Жангожа Р. Мультикультуралізм: pro et contra. Київ: ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України», 2016. 208 с.
6. Hunter A. Symbolic Communities: The Persistence and Change of Chicago's Local Communities. Chicago, 1974.
7. Fischer C. To Dwell Among Friends: Personal Networks in Town and City. Chicago: Chicago University Press, 1982.
8. Мусиезов А. Переосмысление городских сообществ: от локальности к субкультурам и сетям по интересам. *Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Випуск 20. С. 92-98.
9. Вахштайн В. Пересборка города: между языком и пространством. *Социология власти*, 2014, 2, с. 9–38.
10. Запорожец О., Лапина-Кратасюк Е. Антропология цифрового города: к вопросу о выборе метода. *Этнографическое обозрение*, 2015. 4. С. 41–54.
11. Мусиезов А. Переосмысление городских сообществ: от локальности к субкультурам и сетям по интересам. *Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*, 2014. Вип.20. С.92 – 98.
12. Soukup C. Computer-mediated communication as a virtual third place: building Oldenburg's great good places on the world wide web. *New Media Society*, 2006. Vol.8. pp. 421–440.
13. Oldenburg R. Our vanishing "Third places". *Planning commissioners journal*. 1996-1997. Vol.25. pp. 6–10.
14. Джекобс Д. Смерть и жизнь больших американских городов. М.: Новое издательство, 2011. 460 с.
15. Болтанські Л., Тевено Л. Критика і обґрунтування справедливості: Нариси соціології градів. М. : Новое литературное обозрение, 2013. 576 с.